

**Euroopa abifond enim puudust kannatavate isikute jaoks
Seirearuanne**

RAKENDUSKAVA	Enim puudust kannatavate inimeste abifondi rakenduskava 2014-2020
	Abikõlblik piirkond: Eesti
	Periood: 2014–2020
SEIRE AASTAARUANNE	Aruande aasta: 2018
	Rakendusasutuse aruande koostaja: Kertu Põial, Ingrid Mangulson

Euroopa Liit
Euroopa abifond enim
puudustkannatavate
isikute jaoks

Eesti
tuleviku heaks

2. Ülevaade rakendamisest

2.1 Teave rakenduskava elluviimise kohta viidates näitajate andmetele

2018. a jagati toiduabi kahel perioodil: 31.03 – 30.05 ja 30.10 – 28.12.

Toiduainete hankimine ja transport ladustamiskohta

2017. a korraldati uus rahvusvaheline avatud hange ning sõlmiti toiduainete hankimiseks ja transpordiks raamlepingud perioodiks 2018 - 2020. Raamlepingud sõlmiti AS-iga Sanitex, AS-iga Tartu Mill ja AS-iga Balti Veski. Et suurendada taimse ja tervisliku toidu osakaalu, lisati uue hankega nimekirja ka uusi toiduaineid: läätsed, kuivatatud puuviljad, mesi, taimetee, päevalille- ja kõrvitsaseemned, kakao, konserveeritud puuviljad. 2018. a toiduainete ostmiseks ja tarnimiseks korraldatud minikonkursil oli edukas AS Sanitex.

Minikonkursi korraldamiseks arutavad toetuse saaja ja partnerorganisatsioon läbi millistele toiduainetele järgmiseks perioodiks pakkumisi küsitakse ning kui suur võiks olla toidupaki kaal. Konkursid on läinud hästi. Kõik raamlepingu partnerid on esitanud oma pakkumuse puudusteta.

30.10.2018 tegi rakendusüksus (RÜ) SA Innove auditi nr FEAD-3/2017 tulemuste põhjal finantskorrektsiooni otsuse ja keeldus aktsepteerimast maksetaotlusi summas 463 291,55 eurot, kuna toetuse saaja ei ole väidetavalt järginud riigihangete seadust.

Toetuse saaja esitas RÜ otsusele vaide, kuid vähendamaks võimalikku kahju, lõpetas erakorraliselt raamlepingud. 22.12.18.a. kuulutati välja uus rahvusvaheline avatud hange toiduainete ostmiseks ja transpordiks 2019 – 2020. Hange on lõppenud ja selle alusel ostetakse/jagatakse toiduaineid 2019-2020. aastal.

RÜ ei rahuldanud toetuse saaja vaiet. 2018 a. sügisel esitas toetuse saaja kaebuse Tallinna halduskohtule SA Innove otsuse tühistamiseks. Lõplik otsus selgub 2019, esimene kohtuaste vaiet ei rahuldanud, SoM kaebab otsuse edasi.

Toiduabi jagamine sihtgrupile

Toiduabi (TA) jagas sihtrühmale aastatel 2015 – 2018 üks partnerorganisatsioon (PO), Eesti Toidupank. 28.09.2018 kuulutati välja uus hange leidmaks partnerorganisatsiooni toiduabi jagamiseks 2019-2020 (võimalusega pikendada vajadusel hankelepingut kahe aasta võrra). Hankel osu tus edukaks taas Toidupank, kellega sõlmiti leping.

PO ülesandeks on maakonnapõhise toiduabi jagamise süsteemi loomine, kontaktide loomine kohalike omavalitsuste (KOV) sotsiaaltöötajatega, koostöös KOV-ide sotsiaaltöötajatega jagamisgraafikute koostamine, jaotuspunktide leidmine ja kinnitamine, toiduabi koguste jaotusplaani koostamine, toiduabi ladude leidmine, toiduabi tarnete planeerimine ja klientide informeerimine. Jagamisel on PO ülesanneteks

toiduabi vastuvõtmine, ladustamine, komplekteerimine ja väljastamine ning jagatud koguste üle arve pidamine.

Toiduabi saajateks on enim puudustkannatavad inimesed, kes on määratletud järgmiste kriteeriumite alusel:

- Toimetulekutoetuse (TTT) saajad;
- toimetulekutoetuse taotlejad, kes küll oma sissetuleku tõttu oleksid õigustatud saama toimetulekutoetust, kuid kelle kohta on kohalik omavalitsus teinud otsuse toetust mitte maksta;
- toimetulekutoetuse taotlejad, kelle sissetulek pärast tasumisele kuuluvate eluasemekulude maha arvamist (kehtestatud piirmäärade ulatuses) ületab kuni 15% ulatuses kehtestatud toimetulekupiiri;
- varjupaigategenust (kodutute öömaja) kasutavad inimesed;
- vajaduspõhise peretoetuse saajad (VPPT) (kuni 31.07.2018);
- perekonna sissetulekust sõltuvaid või konkreetse kulu kompenseerimiseks määratud kohaliku omavalitsuse eelarve vahenditest makstud toetuse saajad (alates 01.08.2018).

Alates uue OPi koostamise algusest aastal 2015 on toimetulekutoetuse taotlejate hulk pidevalt vähenenud. Kõige otsesem põhjus on tõenäoliselt tööhõive määra jätkuv tõus. Eesti Statistikaameti andmetel oli töötuse määr 2018. a 5,4%, pikaajaliste töötute arv on viimase 20 aasta väiksem. Lisaks tõsteti 2018.a oluliselt lastetoetuseid, millega saab seletada ka suhteliselt suurt langust kuni 15- aastaste toiduabi saajate hulgas.

2018. a lõpetati VPPT maksmine, seetõttu ei kuulu toetuse saajad alates augustist enam toiduabi sihtrühma. VPPT maksmise lõpetamise põhjuseks oli vähene toetuse taotlejate arv, samuti TTT süsteemi muutmine 2018. a peredele soodsamaks ning märkimisväärselt tõusnud lastetoetused. Ehkki suur osa varasemaid VPPT saajaid saab nüüd toimetulekutoetust ja seega ka toiduabi, võivad mõned pered siiski neile vajalikust abist ilma jääda. Sel põhjusel otsustati toiduabi saajate sihtrühma laiendada ja alates 01.08.2018 lisati toiduabi saajate hulka abivajaduse hindamisega seotud KOV-i toetuse saajad (kohaliku omavalitsuse eelarvest toetust saavaid inimesed/pered, kelle toetuse vajadust hinnatakse vajaduspõhiselt), milleks muudeti rakenduskava. Neid toetusi maksavad KOV-id enim puudust kannatavatele või eriolukorda sattunud leibkondadele vajaduspõhiselt ja maksmisele eelneb pere vajaduste hindamine. KOV-il on parimad võimalused raskustes perede märkamiseks ja neile sobivate toetuste pakkumiseks ning sel viisil ei jää abivajavad pered riiklikest toetussüsteemidest kõrvale jäädes automaatselt ilma ka toiduabist, sest toimetulekutoetuse saamise nõuded on rangemad, kui toiduabi jagamise osas. Kuna selles toetusekategorias on palju eri liiki toetusi, näiteks kuuluvad siia lisaks riiete ostmise toetusele ja eriolukorratetoetusele ka üritustel osalemise toetused, abivahendi ostmise toetus, huvitegevuse toetus jne, ei pruugi kõik abisaajad toiduabi vajada ega soovida ja seetõttu saavad nad soovi korral ka toiduabist loobuda.

Muudatustega prognoositi toiduabi saajate arvu kasvu umbes 5000 inimese võrra (prognoos koostati eelnevate aastate KOV toetuse saajate arvu põhjal), sügisel sai toiduabi uue sihtrühma määratluse alusel 4202 inimest. Seega jäime veidi alla prognoositud sihtgrupi eesmärgile, mis on aga seletatav vähese töötusega ning riiklike peretoetuste kasvuga. On positiivne, et sihtgrupi muutus suurendas 65.a ja vanemate toiduabi saajate arvu, kuna EK on pidevalt rõhutanud vajadust jõuda võimalikult suure vaesusriskis elavate vanemaaliste osakaaluni. Eesmärk on jõuda abivajavate eakateni, kes ei saa toimetulekutoetust, aga elavad siiski vaesusriskis (2018 a. oli see protsent 47,5%). 2017. a sai toiduabi 551 65+ vanuses inimest, 2018. a 2223 inimest. 44% uuest sihtrühmast moodustasid 65+ vanuses inimesed.

Igal jagamisel saavad toiduabi kaks kuud enne jagamise perioodi sihtrühma hulka kuulunud leibkonnad, KOV saab jagamist mõjutada ja abivajadust hinnata, mis viib teenused inimesele lähemale. Toiduabi jagas Eesti Toidupank kindlatel päevadel kahe kuu jooksul spetsiaalsetes jaotuspunktides, mida on igas maakonnas (15) vähemalt üks. Jagamispunktide arvu on jooksvalt vastavalt vajadusele tõstetud, 2017. a oli jaotuspunkte 32, 2018. a oli jaotuspunkte 44.

Selleks, et inimesed saaksid abi kätte võimalikult kodu lähedalt, tehti tihedat koostööd kohalike omavalitsustega. Üldjuhul tuleb toiduabi saaja toidupakile ise järele. Kui abi saajal ei olnud võimalik minna toiduabi jaotuspunkti, viis PO toidupaki abi saajale koju kätte. Transpordi vajadust hindas KOV.

Kodutute öömajadesse viidi toiduabi jagamisperioodi jooksul kohapeale, koguste aluseks oli eelmise aasta sama (jagamis)perioodi öömajaliste arv. Toiduabi on kohapeal tarbimiseks kõikidele öömajade elanikele.

Kaasnevad meetmed

Abisaajatele pakuvad sobivaid kaasnevaid meetmeid kohalikud omavalitsused, töötukassa, ESFist rahastatud meetmed ja kohalikud abiorganisatsioonid. Töötukassa teenustel, tasemeõppes ja ESF projektides osalemist saame koostöös Eesti Statistikaametiga seirata isikupõhiselt.

Alates 2017. a jagatakse toiduabi saajatele ka nii eesti- kui venekeelset ajakirja „Abiline“, mis on koostatud just TA sihtrühmale. Ajakirja 2018. a number oli pühendatud tervislikule toitumisele, kus toitumisenõustaja Kristin Salupuu soovitas tervislikke retsepte toidupaki toiduainete kasutamiseks. Tutvustati ka 2018. a lisandunud toetusmeetmeid ja ESF pakutavaid teenuseid.

Toiduabi saamise eelduseks on toimetulekutoetuse taotlemine kohalikus omavalitsuses, millega kaasneb alati abi taotleva leibkonna sotsiaalhoolekandeline abi vajaduse hindamine. Vajaduse korral pakuvad KOVid ka võlanõustamist, tugiisiku ja isikliku abistaja teenust, täisealise isiku hooldust, sotsiaaltransporti jm ning teenuste pakkumisel tehakse koostööd kohalike MTÜ-dega.

Eesti Statistikaameti seireandmete põhjal on 40% toiduabi saajatest 2018. a jooksul töötukassa arvel või osalenud ESF meetmetes või töötukassa teenustel. Võrreldes 2017. a on kaasnevate meetmetega kaetus TA sihtrühmas suurenenud 1 protsendipunkti võrra (2017. a oli 39% toiduabi saajatest töötukassa arvel või osalenud ESF meetmetes või töötukassa teenustel).

Abifondi sihtrühm on enim osalenud töötukassa pakutavatel teenustel, kuid olulisel määral ka ESFist rahastatavates meetmetes – ligi 16% täiskasvanud (16+) toiduabi saajatest on osalenud mõnes ESF eetmes. ESF meetmete võrdluses on toiduabi saajad enim kasutanud töövõime reformi vahendusel pakutud teenuseid.

Lisaks eelmainitud meetmetele tegelevad toiduabi saajatega piirkondlikud MTÜd, kes pakuvad näiteks abi sõltlastele, lastega peredele; eakatele tegevusi päevakeskustes, riideabi jne. Abisaajatele jagatavas ajakirjas on 38 organisatsiooni kontaktid, kuhu inimesed on oodatud otse pöörduma. Toidupank jagab toitu koostöös maakondlike organisatsioonidega, kes pakuvad samuti Toidupanga klientidele võimalust oma teenustel osaleda. 2017. a läbiviidud struktureeritud küsitluse kohaselt on 18% TA saajatest saanud seda jagavalt organisatsioonilt abi või nõuandeid.

Konsulteerimine partneritega

2018. a toimus partneritega kirjalik konsultatsioon abifondi rakenduskava muutmiseks. Eesti Linnade ja Valdade liit juhtis tähelepanu, et uue sihtrühma (KOV toetuste saajad) lisamine võib tõsta KOV koormust, sest selle sihtrühma nimekirjade koostamine on OP muudatuste kohaselt KOV ülesanne. Lahendus siin on PO hankes rõhutada PO ja KOV koostöö vajalikkust sel viisil, et toiduabi jagamine ei tõstaks KOVide töökoormust. Samuti on mitmed KOV-id soovinud saada suuremat paindlikkust TA sihtrühma määramisel ja see eeldab paratamatult neilt ka suuremat koostööd toidu jagamisel.

Partnerid olid oodatud osalema ka aastakoosolekul 21.11.2018, osales Toidupank.

Toetusesaaja ja rakendusasutus on pidevas kontaktis POga, kõiki abijagamist puudutavad detaile, toidupaki sisu jms arutatakse koos.

Tulemused ja järeldused

2018. a jagati kokku toiduabi 522 tonni (36 041 toidupakki) 22 920 unikaalsele abi saajale, mitmed inimesed said toidupaki mõlemal jagamisel. 2018. a eelarve oli 1 197 024 eurot.

Toiduabi jagamine läks hästi. Edukuse tagas põhjalik ettevalmistus ja koostöö omavalitsustega. Abis käivad erinevate toidupankade püsivabatahtlikud, abisaajad ise ja töötukassa suunatud vabatahtlikud.

Sihtgrupp oli toiduabi saamise ajast ja kohast hästi informeeritud tänu PO ja KOV tihedale koostööle. Toetuse saaja teavitati inimesi ka kirja teel, kui KOV selleks soovi avaldas. Hea teavitustegevuse tulemusena jagati põhijagamise perioodil välja ligikaudu 95% kõigist toiduabi komplektidest. Ülejäänud abi väljastas PO sihtrühmale täiendaval jagamisel.

Kõigile abisaavatele leibkondadele on tagatud KOV sotsiaaltöötaja esmane nõustamine ja info selle kohta on neile edastatud.

Toiduabi saajaid oli 2018. a planeeritust (35 000) vähem. Toiduabi saamise õigus on eelkõige seotud toimetulekutoetuse taotlemisega. Viimastel aastatel on toimetulekutoetuse taotlejate hulk igal aastal vähenenud. 2018. a lisatud uus sihtrühm (KOV toetuste saajad) ei tõstnud toiduabi saajate üldarvu, küll aga võimaldas see jagada abi vanemaealistele, kes jäävad TTT saajate hulgast välja.

Jätakuvalt on probleemiks PO väga piiratud rahalised võimalused, see takistab ostetud toidu tihedamat jagamist. Ligikaudu 90% projektiga seotud inimestest on vabatahtlikud, suure panuse annavad KOV sotsiaaltöötajad.

Teave Abifondi määruse artiklites 5 (6), 5 (11) ja 5 (13) toodud põhimõtete järgmiseks võetud meetmete kohta ja hinnang nendele

Eesti on lähtunud Abifondi planeerimisel põhimõttest, et abifondist antav toetus on Euroopa Sotsiaalfondi aktiivseid meetmeid täiendav abi. Abifondi rakendusasutus Sotsiaalministeerium on ühtlasi ka ESFi rakendusasutus, mis tagab ühtse vaate ja info liikumise kahe fondi pakutavate teenuste osas. Ülevaateid ESF meetmetes osalejate ja toiduabi saajate ning nende sihtrühmade kattuvuse kohta koostab Eesti Statistikaamet, kombineerides erinevate registrite andmeid, tagades nii isikuandmete seaduspärase kasutamise.

2016. a valmis Sotsiaalministeeriumil Heaolu arengukava, riiklik dokument, mis koondab tööpoliitika, sotsiaalkaitsepoliitika ning soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise poliitika strateegilised eesmärgid aastateks 2016–2023, andes tervikvaate nimetatud poliitikavaldkondade peamistest eesmärkidest, tegevussuundadest ja probleemidest. Abifondi toiduabi on hõlmatud arengukavasse ühe toetava meetmena. Seega on tagatud koordineeritus ka teiste asjaomaste poliitikavaldkondade, strateegiate ja vahenditega.

Jagatav toit on kauasäiliv ning külmutamist mittevajav, et vältida selle riknemisest tulenevaid kadusid ja terviseriske. Toidupaki koostamisel konsulteeriti Tervise Arengu Instituudi ja partneritega, kelle soovitusel jäeti välja sagedasemad allergeenid (nt pähklid ning neid sisaldavad toiduained). Toidupakk on mitmekesine (näiteks on pakis liha- ja kalakonservid, suure toitainesisaldusega teraviljad, kuivatatud puuviljad) ning valitud toodetest on inimestel võimalik ise süüa valmistada.

Abifondi rakendamisel lähtutakse soolise võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise põhimõttest, kuna abi jagamisel on määrav sissetulek, mitte muud statistilised näitajad. Kuna abi jagamine toimub registripõhiste nimekirjade alusel ning PO annab omakorda aru sellest, kes on abi kätte saanud, on võimalik esitada ja analüüsida täpseid andmeid abisaajate soolise, vanuselise jm jaotuse kohta. 2018. a toiduabi saajad jagunesid vastavalt (kogu arv 22 920):

Jagatud toiduabi tulemusnäitajad 2018. a	Ühik: inimene
15 aasta vanuseid või nooremaid lapsi	6355
65 aasta vanuseid või vanemaid inimesi	2223
naiste arv	11911
sisserändajate, teise riigi taustaga osalejate, vähemuste arv	4492
puudega inimeste arv	3438
kodutute arv	1000